

A FÖLDGÖMB

A MAGYAR FÖLDRAJZI TÁRSASÁG NÉPSZERŰ FOLYÓIRATA

VIII. ÉVFOLYAM

1937

10. SZÁM

AFRIKAI LEVELEK.

Irta Sáskai László dr.

Fogvacogtató hidegben érkezünk a repülőtérre, mintha nem is Afrikában volnánk. Reggel fél hét. Sűrűn szitáló eső. Vastag, fekete sár, lelket nyomó köd. Meleg szöveg. Gallérjainkba burkolódzva is fázunk. Abesszíniában most van az esős évszak. Alig várjuk, hogy útnak indulhassunk e kietlen környezetből.

A betonozott repülőtér már jól kiépült. A mi gépünk messze áll még, előbb át kell esnünk a vámvizsgálat formaságain. Száznegyven kilós poggyásunk méltó feltűnést kelt, karvalyszemek nézegetik. Mi minden lehet a ládák fene-kén? A vizsgáló tiszt is fázik, nyakát mélyen behúzza kabátja gallérjába. Lát-szik, hogy szívesebben volna a jó meleg ágyban, mint hogy csomagokkal vesződjék a korareggeli hideg esőben. Végre felnyitatt két csomagot. Unottan belépillant, aztán lezáratja. Ugyis órákba telnék az átvizsgálása. Egy vámőr észreveszi a fényképezőgépet, elveszi és leplombálva adja vissza, ami azt akarja jelteni, hogy repülőgépről nem szabad fényképezni Abesszíniát. Az idő már lejárt, indulnunk kell.

Nagyterjedelmű ládáink sem férnek be a repülőgép testébe és a személyzet hallani sem akar a csomagok elszállításáról. Igazuk van, de a mi érdekünk az, hogy csomagjaink velünk utazzanak. Végre úgy egyezünk meg, hogy két ülő-széket leszerelnek és azok helyébe teszik ládáinkat. A Caproni három motorja egymásután fülsiketítő dübörgéssel indul, a gépmadár egész testében remeg. Vattacsomócskával bedugjuk fülünket, aztán beszállunk. A gép gyöngye lökés-sel útnak indul és pillanatok múlva már kirúgja maga alól a földet. A levegőbe emelkedünk. Addisz-Abeba mélyen alattunk marad, házai mind kisebbek lesz-nek, sötét eukaliptusz fái egybeolvadnak. Irányt vettünk Diredauának. Isten veled Abesszínia! Kedves emlékü helyek, Sidamo, Borona, életünk négy évé-nek emlékei: vadászatok, őserdei bolyongások, kedves kis galla kunyhók, hegyek, völgyek, Isten veletek, s Isten veletek is, itt maradt magyarok!

A mi utunk messze elválik. Talán sohasem fogjuk egymást viszontlátni. Az abesszíniai kis magyar kolónia széthull, mint viharban a búzakéve. Nézem, amíg csak láthatom a mindinkább kisebbedő várost, a köd mind sűrűbb lesz körülötte, már csak itt-ott dereng át rajta egy-egy városfolt.

3000 méter magasságban vagyunk. Utunk északkeletnek tart. Messze ellátunk minden irányba. A'attunk hatalmas hegyláncok, fantasztikus hegyalakula'ok és folyamvölgyek. Egy-egy sziklafal, mintha óriás kezek építették volna. Fehérlő vízesések. A hegyek lábain erdőségek. Magasabban csak kopár kő-anyag.

Átrepülünk egy-egy lakottabb völgy fölött is. Megmívelt, felszántott

lövédék mégis célbatalált és csakhamar lángbaborult az impozáns mágiya. A nézők lelkesedése ekkor érte el tetőfokát. Ugrándoztak, ordítoztak, saját és egymás ruháját, haját tépték, mintha megbolondultak volna.

A célt végül is elérték. A szentéletű phongy elhamvasztása megtörtént. A burmaiak meg pompásan szórakoztak. A tűz kialvása után a buddhisták odamentek, hogy társuk elszenesedett csontjait összeszedve befalazzák egy-egy Buddhaszoborba. De ezt már csak egy-két magamfajta európai várta meg.

MAY KÁROLY MINT UTAZÓ.

Irta Borvendég Deszkáss Sándor.

Ebben az évben volt May Károly, a világhírű német ifjúsági író halálának 25 éves évfordulója. A Föld minden művelt államában megemlékeztek erről. Érdekes azonban, hogy a világsajtónak May Károly életéről közölt megemlékezései milyen eltérések egymástól. Németország, Ausztria, az Észak-amerikai Egyesült Államok, valamint azon országok kivételével, ahol May utazásainak személyes emlékeit őrzik, majdnem mindenütt — s így nálunk is — Mayt csupán mint kiváló regényírórt méltatták, aki — „anélkül, hogy valamikor is kitéte volna lábát Németországból — idegen, s eddig ismeretlen forrásmunkák alapján írta meg nagyszerű útíráseit!”...

Ezek az általánosan megnyilatkozó téves vélemények figyelmen kívül hagyják azt a mintegy két évtizeden át folytatott szorgos kutatást, amelynek feltárt adatai ma már hiteles bizonyosságot tesznek arról, hogy May Károly *valóban bejárta a Föld nagy részét*. S ehelyett mind arra az 1912 után elterjedt téves hiedelemre támaszkodnak, amelyet csak a May halála után, írói és utazói kiválóságait túlértékelő dicséretes visszahatásának lehet felfogni.

May Károly (1842—1912).

Igaz ugyan, hogy May Károly idegen forrásmunkák adatait is felhasználta könyvei megírásában, útjait kalandos élményekkel színezte ki s ezek nagyrésze csak képzelt élmény volt, ez azonban nem von le semmit földrajzi, még inkább néprajzi vonatkozású utazásainak értékéből. Sőt ellenkezőleg, May utazásait éppen költői készsége tette igazán értékessé, mert ezekkel a kalandos útirajzokkal, a földrajzi és néprajzi ismeretek népszerű ismertetésének és az ifjúság körében való elterjesztésének egyik jelentékeny úttörőjévé vált.

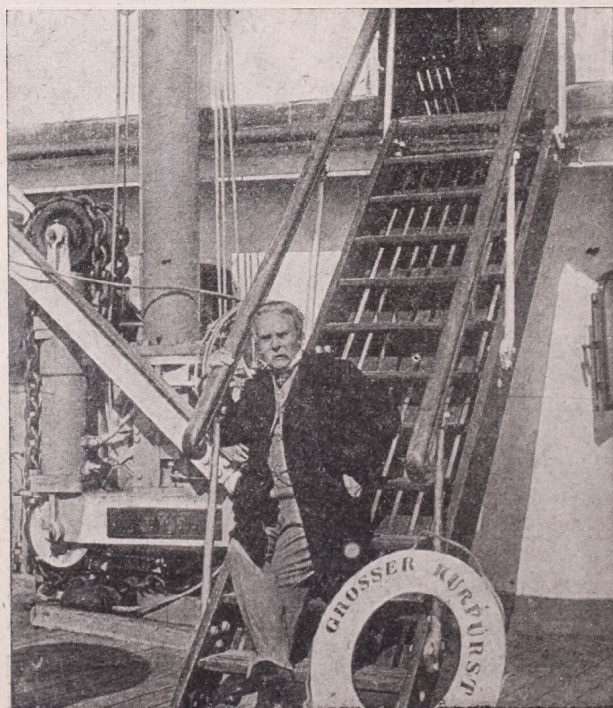
Az érdekfeszítő élmények egyaránt megragadják a felnőtt ember és a gyermek érdeklődését, s így May olvasói szórakozás közben, minden fárasztó igyekezet nélkül megismerhették a cselekmények háttéréül szolgáló földrajzi vagy néprajzi tényeket, adatokat. A hasonló jellegű könyvek így aztán kiváló pedagógiai értékeket képviselnek, s ennél fogva igen hasznos segédkönyvei lehetnek a szemléltetésen alapuló modern tanításnak.

May Károly valóban szem előtt tartotta az oktatás célját. Széleskörű tudásának és ismeretekben gyökerező képzeletének köszönheti, hogy még azokat a földrajzi tanulmányait is, amelyeket tisztán idegen forrásmunkák adatainak felhasználásával írt meg, olyan élethűen tudta előadni, hogy legszigorúbb bírálóiban is azt a benyomást kelthette, mintha tárgyát személyes tapasztalataiból merítette volna.

Érdekes példát szolgáltat erre Oskar Neumann osztrák tanár, aki évekkel ezelőtt mint keleti akadémiát végző diák Párisban, az egyik intézetben, ahol lakott, csomó arab diákkal találkozott össze.

„Előkelő damaszkuszi fiúk voltak, köztük egy pasa fia is, aki tehát a mű-

veltebb osztályhoz tartozott... — beszéli el Neumann. — ... Hűvös, esős ősz volt s így érthető, hogy naponként elsóhajtozták vágyakozásaikat meleg hazájuk, szép szülőföldjük után... Egyik nap, hogy nagy honvágyukat enyhítve, örömet szereznek nekik, felolvastam előttük egy részt May „Bagdadtól Sztambulig” című munkájából... Az a fejezet, amely Damaszkuszt tárgyalja, annyira elragadta őket, hogy addig nem hagytak nyugtot, amíg az egészet franciául fel nem olvastam. És ez volt a véleményük: „Maynak gyakran és sokáig kellett Damaszkuszban lennie; mindent olyan jól rajzol, hogy mi az utcákat, házakat és az embereket szinte magunk előtt látjuk!”...

May Károly úton Amerikába.

Pedig May Károly, mint később az életrajzi kutatások bebizonyították, amikor ezt a könyvet írta, még nem járt Lamazkuszbán!

Ebből a példából is kiviláglik, hogy May képzelt utazásairól írt tanulmányai tudományos értékben megközelítik valódi útleírásait. May ugyanis nem esik a képzelt utazások íróinak gyakori hibájába, hogy az egyes földrajzi helyeket és körülményeket a saját elképzelése szerint írja meg; az ő földrajzi és néprajzi adatai egytől-egyig hitelesek és kiállják a legszigorúbb tudományos kritikát.

Talán éppen ennek a lelkiismeretességének tudható be, hogy halála után lábra kaphatott az a hiedelem, hogyha képzelt utazásainak leírásai olyan megbízhatóak, akkor minden más könyve is bizonyára csak ilyen képzelt útleírás. Ez a hiedelem meglehetősen berögződött a köztudatba. Pedig ma már kézzelfogható bizonyítékok igazolják May Károly utazásait.

A hosszú kutatások eredményeit összegezve, a következő adatokat soroztatjuk fel May Károly északamerikai utazásaira vonatkozólag.

Első útja 1862-ben, azaz húsz éves korában történt.

May Károly az Egyesült Államok keleti államaiban utazgatott, ahol mint ujságtudósító és alkalmi magándetektív tartotta fenn magát és fedezte útjainak költségeit. Majd később St. Louisba utazott, ahol egyik német családnál házitánítóskodást vállalt. Itt ismerkedett meg egy régebbi német erdőszel, Grünrock-kal, aki 1848-ban szökött ki Németországból Amerikába. Grünrockból derék telepes lett; előző életét senki sem ismerte, mert nevét is Fred Summerre változtatta.

Fred Summer állást szerzett May Károlynak az egyik nyugati vasútépítésnél. Mayt mint földmérőt alkalmazták. Itt mentek végbe részint valóságban, részint itt születtek meg May képzeletében azok a kalandok, amelyek a „Winnetou”-t olyan izgalmasan érdekes olvasmánnyá teszik.

Egy alkalommal a vasútépítő különítményt a kájova (kiova) indiának megtámadták, akik Mayt és Summert elfogva, magukkal hurcolták. Egy éjjel,

May Károly Sa-go-ye-wat-ha híres indiánfőnök síremléke előtt.

menetelés közben, két apacs indián megszabadította őket és magukkal vitték a Rio Pecos partján épült pueblójukba. Mayék egy ideig ottmaradtak az apacsoknál és résztvettek azoknak a komancsokkal vívott csatáiban is. Később egy északra induló prémvadász társasághoz csatlakoztak. De útközben a Sziklás hegységben újra indián fogságba kerültek. A szüik egyik csapata fogta el őket, akiktől csak nagynehezen tudtak megszabadulni. 1863-ban May visszatért Németországba.

Második amerikai utazása 1868 vége felé kezdődött. Ennek részleteiről és pontos időtartamáról csak szörványos adatokat sikerült kideríteni.

May Károly harmadik utazását már mint élemedett, hatvanhat esztendő ember tette meg. A „Nagy Választófejedelem“ nevű gőzösön utazott az Egyesült Államokba, ott feleségével együtt bejárta a nagy tavak vidékét, majd egyedül továbbutazott Coloradóba és Arizonába. Bejárt számos indiánterületet, főleg az apacsokét és meglátogatta a Rio Pecos mentén levő pueblókat. Karácsony táján már ismét otthon volt a szászországi Radebeulban.

May Károly keleti utazásaira vonatkozólag a következő adatok állnak rendelkezésre:

May elsőízben 1868 és 1870 között járt Afrikában. Minden valószínűség szerint ez az utazása, amely Olaszországon át vezetett Afrikába, 1869 júliusától 1870 januárjáig tartott. Az arabok későbbi kitűnő rajzához ezen az útján szerezte a benyomásokat és ismereteket.

Az még kétséges, hogy 1869 elején volt-e Bagdadban. Ugyanez áll az 1883-ra tehető szumátrai tartózkodására is. Ez utóbbinak egyetlen bizonyítéka ugyanis az a fénykép, amelyet 1883-ban egy angol gyarmati tisztviselő készített, s amely egy bizonyos Mayt is ábrázol, aki akkoriban a hivatalnokokkal nagy elefánt- és tigrisvadászaton vett részt.

Annál megbízhatóbbak azonban May utolsó, 1899—1900-ban megtett nagy keleti utazásainak adatai. Ezek szerint May 1899 április 4-én érkezett Genovába. Hat hetet töltött Kairóban. Innen ment tovább felfelé a Níluson, Felsőegyiptomba, s itt ugyancsak több hétig tartózkodott. Egyiptomból Palesztinába utazott. Arab szolgájának Omárnak kíséretében keresztül-kasul bejárta az egész országot. Majd Damaszkuszon és a pusztán keresztül Bagdadba és a Bábel romhelyére ment. Innen kitért perzsa területre is, Perszepolisz és Paszargarda omjaihoz.

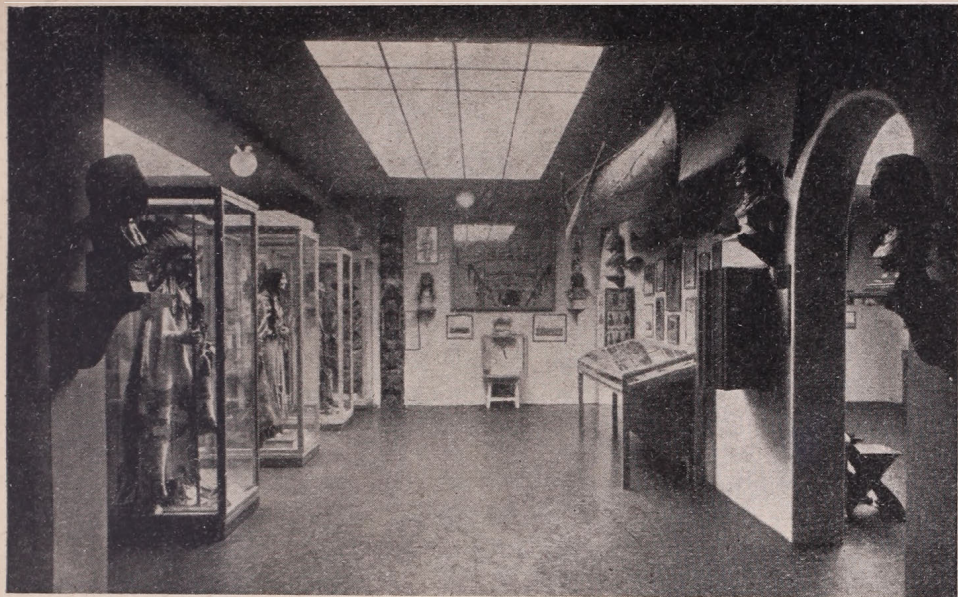
Perziából visszatért Egyiptomba, innen a Szudánba, végül pedig Mas-sauába ment.

Szeptember végén utazott el Indiába. Összekóborolta Ceylont. Majd később hosszabb ideig tartózkodott Szumátrán.

1900 elején ismét Egyiptomban volt. Újra elment Palesztinába, Damaszkuszba, a Libanonhoz, majd Baalbek romjaihoz.

1900 augusztusában tért haza Németországba.

Az a kérdés, hogy May Károly járt-e Délamerikában, ma még nincs meggyőzően bebizonyítva. Ferdinand Emmerich, a híres útirajzíró, „*Délbrázília ősnépei között*“ című könyvében leírja a Rio Brilhaute menti magányos vadonban 1888-ban történt találkozását egy kiváló német utazóval. A férfi, akit Emmerich ugyan Meyer néven említ, a Gran Chacoból jött; kísérői Károlynak nevezték; kiejtése után ítélve szász volt és ujságírónak mondta magát. Minthogy a személyleírás ráillik az akkori May Károlyra, néhány év előtt az a vélemény alakult ki Németországban, hogy itt May Károly egyik hiteles

A radebeuli „Karl May Museum” egyik terme.

délamerikai utazásáról van szó. Ezzel szemben áll az a tény, hogy May maga sohasem említette, hogy Délamerikában járt.

May Károly élete végén kezdett önéletrajza megírásához, ebben pontosan be akart számolni minden útjáról. A második kötetet szánta erre. De sajnos, időközben (1912) bekövetkezett halála meggátolta terve kivitelében.

May Károly összesen 63 kötet útirajzot hagyott hátra, amelyek egyedül német eredetiben is több, mint hat és félmillió példányban jelentek meg eddig. De nagyrészüket lefordították a legtöbb művelt nyelvre, úgy hogy hozzávetőleges számítás szerint May munkái eddig a tizenöt milliós példányszámmot is elérték.

May Károly utazásainak emlékeit az emlékezetére létesített különféle intézmények között a Radebeulban felépített „May Károly Múzeum” őrzi. Mert tény az is — s ez utazásai mellett szól, — hogy May Károly igen gazdag néprajzi anyagot gyűjtött össze élete folyamán. Ezt az anyagot egy világjáért osztrák, P. Frank, May Károly műveinek rajongó tisztelője, kiegészítette a maga, főleg északamerikai indián tárgyakból álló értékes gyűjteményével, s az Európában szinte egyedülálló anyagot a May Károly emlékére létesített múzeumban helyezte el, Drezda közelében, Radebeulban, May egykori villája mellett, amerikai gerendaház stílusában emelt épületben.

Németország osztatlan tisztelettel adózik May Károly emlékének, mert művei az ismeretterjesztésen kívül férfias jellemre, bátor sikraszállásra, becsületre és büszke önérzetre nevelik a fiatalságot.